

Värmdö kommunskogar

Naturvårdsanpassat skogsbruk inom
Värmdö kommun

2006-06-02

Förord

Sveriges skogspolitik som beslutades av riksdagen 1993 kännetecknas av två jämställda mål - ett miljömål och ett produktionsmål.

Miljömålet

Skogsmarkens naturgivna produktionsförmåga skall bevaras. En biologisk mångfald och genetisk variation i skogen skall säkras. Skogen skall brukas så att växt- och djurarter som naturligen hör hemma i skogen ge förutsättningar att fortleva under naturliga betingelser och i livskraftiga bestånd. Hotade arter och naturtyper skall skyddas. Skogens kulturmiljövärden samt dess estetiska och sociala värden skall värnas

Produktionsmålet

Skogen och skogsmarken skall utnyttjas effektivt och ansvarsfullt så att den ger en uthålligt god avkastning. Skogsproduktionens inriktning skall ge handlingsfrihet i fråga om användningen av vad skogen producerar.

(Regeringens proposition 1992/93:226)

Värmdö kommunskogar – skärgårdsskogar

Fakta

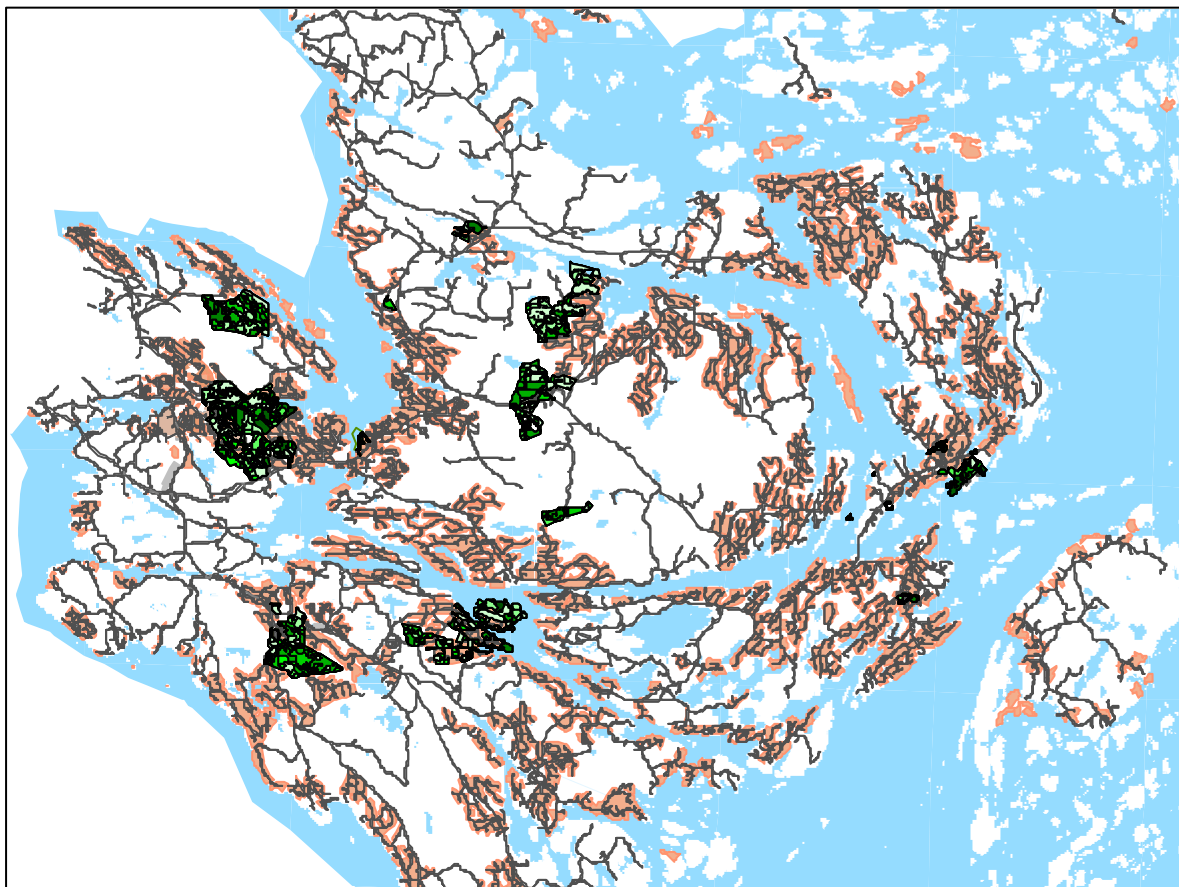
Terrängförhållanden

Terrängen i Värmdö kommun utgörs av ett spricklandskap med omväxlande bruten terräng. Bergplataer bryts av sprickdalar där sediment av lera avsatts. Bördigheten i detta landskap varierar kraftigt. Bergområdena är ofta mycket magra medan de mellanliggande lermarkerna ofta är mycket bördiga. Berggrunden domineras av gnejser och graniter. Dessa terrängförhållanden ställer krav på såväl trädslagsval som hur man bedriver skogsvård.

Flora och fauna

Med den rika variationen av miljöer som ingår i kommunens marker är förutsättningarna för ett rikt växt- och djurliv goda. De magra hållmarkerna, myrmarkerna, blandbarrskogarna, lövkärren, ekskogarna som ofta ligger i anslutning till gamla betesmarker samt insjöarna och närheten till kusten skapar möjlighet för biotoper med mycket olika livsbetingelser för flora och fauna. På kommunens mark har än så länge 19 bestånd med nyckelbiotoper i 6 områden identifierats. Totalt har det hittats ca 198 nyckelbiotoper i Värmdö kommun.

”En nyckelbiotop är ett skogsområde som från en samlad bedömning av biotopens struktur, artinnehåll, historik och fysiska miljö har mycket stor betydelse för skogens flora och fauna. Där finns eller kan förväntas att finnas rödlistade arter.” (Skogsstyrelsens definition)

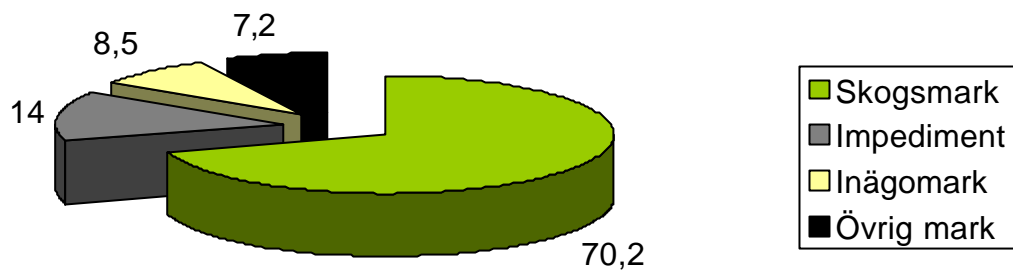

Kartbild över skogsområdena som ägs av Värmdö kommun

Arealer

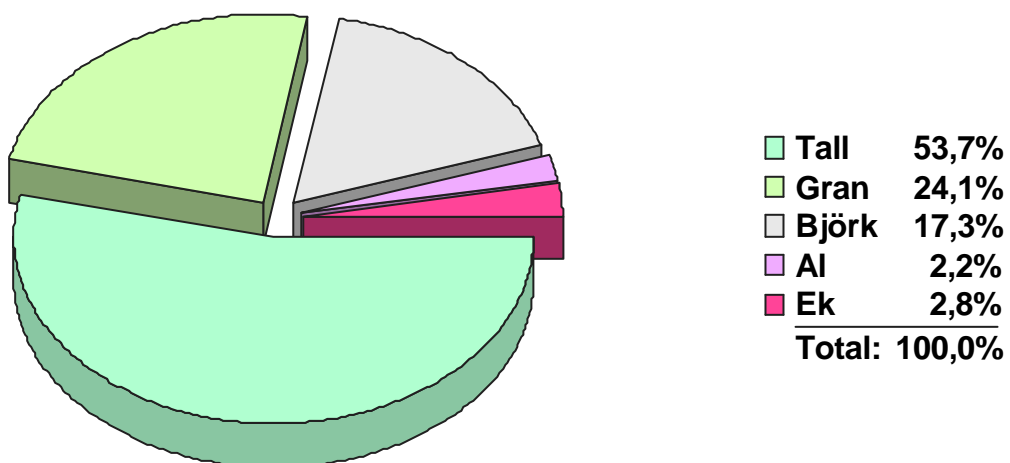
Skogsmark	Bestånd antal	Areal procent	Areal hektar
Skogsmark	363	59,3	527,2
Miljöanpassat skogsbruk	7	1,3	11,3
Hänsynsområden	3	0,6	5,5
Nyckelbiotoper	19	5,3	47,3
Sumpskogar	12	2,1	18,9
Fornlämningsområden	6	1,6	14,1
	410	70,2	624,4
Impediment			
Mosse	4	1,6	14,5
Kärr	8	1,0	8,7
Berg	20	7,9	70,6
Hällmark	6	3,5	31,0
	38	14	124,8
Inägomark			
Åker	3	2,6	23,4
Bete	8	4,8	42,4
Ängsmark	2	0,7	6,2
Hagsmark		0,2	1,3
Inägomark	1	0,0	0,2
Inägobacke	2	0,2	1,7
	16	8,5	75,4
Övrig mark			
Tomt	14	2,7	24,3
Väg samt upplagsplatser	12	1,2	10,9
Kraftledning	11	0,9	8,1
Tekniskt impediment	2	0,1	0,6
Övrig mark	18	2,1	18,4
Upplagsplats	4	0,2	1,9
	61	7,2	64,3
Total landareal	533	100	889
Vatten	8		37

Arealfördelning Ägoslag %

Virkesförråd för perioden 2004-2014

Volymfördelning Trädslag

Trädslag	Medel- ålder	Periodens början		P e r i o d e n s		Periodens slut	
		M3sk	%	tillväxt	avverkning	M3sk	%
Barr							
Tall	101	47506	53,7	12 817	8 779	51552	52,9
Gran	93	21 351	24,1	6 374	4 081	23 650	24,3
		6 8857	77,8	1 9191	12 861	75 203	77,2
Ordinärt löv							
Björk	72	15 272	17,3	6 150	4 090	17 332	17,8
Al	74	1 905	2,2	577	166	2 316	2,4
		17 177	19,4	6 728	4 256	19 648	20,2
Ädelt löv							
Ek	106	2 450	2,8	707	577	2 579	2,6
		2 450	2,8	707	577	2 576	2,6
Totalt alla trädslag		88 484	100	26 625	17693	97 403	100
Medelvolym M3sk/ha och år		142				156	
Medeltillväxt M3sk/ha och år		3,7					
Ståndortsindex		T20-T22					

Budget för skogliga verksamheten 2006

Belopp i kkr	Senaste bokslut 2005	Årets budget 2006
Verksamhetens intäkter	-1052	-733
Försäljning	-856	-650
Taxor och avgifter		
Hyror och arrenden	-108	-33
Bidrag	-1	
Interna intäkter	-87	-50
Verksamhetens kostnader	2557	2517
Personalkostnader inkl PO	1611	1852
Övriga personalkostnader	11	20
Köp av verksamhet	132	
Bidrag		
Hyror		
Övriga verksamhetskostnader	396	362
Interna kostnader	185	65
Kapitalkostnader	223	218
Nettoresultat	1506	1784

Verksamhetens organisation

Den skogliga verksamheten består av en arbetsledare och förvaltare, två skogshuggare och en maskinförare. Den huvudsakliga arbetsuppgiften är att förvalta och sköta kommunens skogar och träden på kommunens grönområden. Personalen i skogsavdelningen hjälper även till med annan verksamhet i GP-avdelningen. Framförallt under vintertid då man sköter en del av snöskottningen. Vid behov hyrs ytterligare personal in, främst internt från gatu och park men även i vissa fall externt.

Skogens maskinpark består av tre Mitsubishi L200, en Skotare (skogsmaskin) modell Gremo 950, en Traktor modell Belarus 920 med en skogsvagn modell Patu samt två arbetsbodar. Utöver det finns det fyra Husqvarna motorsågar, en Stihl motorsåg och fyra Husqvarna röjsågar.

Värmdö skogar – skogar mellan stad och hav

”Allt fler bor i städer, utan vardagskontakt med skogen – men likväl med ett behov av den. Åtta av tio svenskar i vår undersökning säger att tillgång till skog är viktig för deras livskvalitet. Tre av fyra uppger att de vistas i skogen minst en gång i veckan, och då framför allt för att promenera eller motionera i tätortsnära skog och friluftsmark ”.

”Vi har lärt oss leva med och i viss mån hantera konflikten mellan naturhänsyn och virkesproduktion, men de underliggande skillnaderna i värderingar är inte på väg att överbryggas. Tvärtom visar vår undersökning att klyftan snarare fördjupas under trycket av globalisering och hårdnande konkurrens å ena sidan och urbanisering å den andra, och mycket pekar på att rekreationsskogarna blir en allt hetare skärningspunkt. Rekreativvärdet av dessa tätortsnära skogar har vuxit sig så stort att det nu bör prioriteras före virkesproduktion. Genom att lämna företräde för andra nyttjare av skogen i de tätortsnära skogarna kan skogsbruket också vinna ökad förståelse för sin näring i stort”.

(Göran Enander, Generaldirektör Skogsstyrelsen, SkogsEkot)

”Cirka 450 000 ha av Sveriges skogar ligger i skärgårdsområden. Samtidigt som dessa skogar har stor betydelse för skärgårdsbefolkningen är de en värdefull tillgång för friluftslivet och rymmer många värdefulla biotoper.

Med skärgårdsskogar avses främst de skogar som ligger på halvöar och öar utanför kusterna samt de strandnära skogarna på fastlandet. Till skärgårdsskogarna räknas också skogarna längs stränderna och på öarna i våra större insjöar”.

(Skogsstyrelsens handledning för skötsel av skärgårdsskogar)

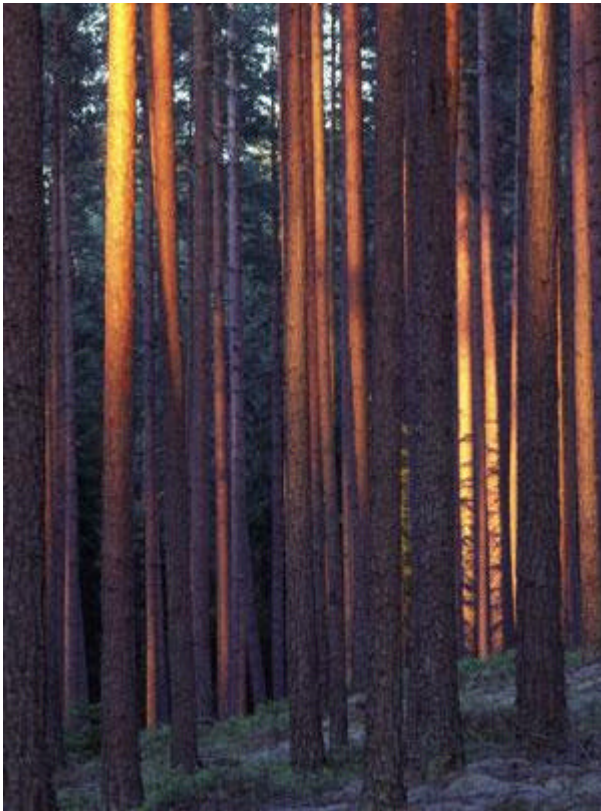
Varför ska en kommun äga skogsmark? Det finns flera svar på den frågan men huvudsakligen handlar det om strategisk samhällsplanering. Exempelvis:

1. För att säkra större, sammanhängande tätortsnära grönområden för sociala värden som rekreation, motion och friluftsliv. Det är endast på kommunens egen mark kommunen kan styra skötseln och användningen av skogen.
2. Strategiskt markägande d.v.s. ha mark i beredskap för framtida samhällsprojekt och som ersättningsmark vid eventuella inlösningar av annan skogsmark.
3. Säkra skogs- och naturområden som kan fungera som biologiska kärn- och spridningsområden i Värmdö kommun.

Totalt består Värmdö kommun av 11 783 ha produktiv skogsmark varav 624 ha ägs av kommunen. Med läget i skärgården och som en del av Stockholms storstadsregion spelar skogarna i Värmdö kommun en mycket viktig roll för friluftsliv och rekreation för en mycket stor andel människor. Många turister söker sig till kommunens skogar, kuster och skärgård för naturupplevelser.

För många fasta skärgårdsbor är turismen en viktig inkomstkälla. Många människor har fritidshus i Värmdö kommun och numer används fritidshusen under en större del av året. En stor grupp är också de som turistar i kommunens skärgård med egen båt. En annan snabbt växande grupp är dagsturister.

Det är viktigt och kommer att bli allt viktigare i framtiden att ta hänsyn till rekreation och turism i när man bedriver skogsbruk. Om skogsbruket bedrivs "fel" kan det upplevas som negativt, störande och förfulande (exempelvis kalhyggen). Men det betyder inte att all form av skogsvård är negativ. Tvärtom! Skogar som inte sköts alls kan ofta upplevas som skräpiga och otrevliga att vistas i. Gallrade skogar, täta fröträdsställningar med underväxande, röjda ungsskogar samt skogar som sköts så att man får flera olika höjd- och åldersskikt i samma skog upplevs ofta som positivt.

Det är därför viktigt att i god tid informera de omkringboende vad man försöker åstadkomma i det aktuella skogsområdet och hur man avser att göra det så att de boende har tid och möjlighet att framföra sina tankar och åsikter. Detta kräver i sin tur att arbetsledaren har framförhållning och i god tid planerar för de aktuella skogsskötselåtgärderna.

De sociala värdena i skogen får allt högre prioritet i samhället. Skogsstyrelsen har lyft upp frågan högt på dagordningen. Man ordnar bland annat särskilda demonstrationsskogar som sköts med både rekreation och virkesproduktion i fokus. Skogsstyrelsen har också pekat ut kommunerna som potentiella samarbetspartners då kommunskogar ofta ligger i anslutning till bostadsområden.

”I skärgårdsmiljöerna finns skogar som är av stor betydelse för en rad intressen. Skogen är en av de viktigare förutsättningarna för att behålla en levande landsbygd i våra skärgårdar. Skärgårdsskogarna måste därför kunna ge ett ekonomiskt överskott. Men skogsbruket måste anpassas till de krav som det rörliga friluftslivet ställer.

Det man har att väga in i skötseln är behovet av att för framtiden bevara ytterskärgårdarnas orördhet och ödslighet och samtidigt bibehålla innerskärgårdarnas liv och bosättning. Den kulturprägling på skogarna som finns i innerskärgården bör också värnas. Skärgårdarnas stora betydelse för friluftslivet och turistnäringen ställer många gånger krav på skogsskötseln som kan vara svåra att förena med naturvårdens och kanske även kulturmiljövårdens intressen.

Sett ur ett rent skogsskötselperspektiv skiljer sig egentligen inte skärgårdsskog från skog på fastlandet. Dock är ofta ståndortsförhållandena mer särpräglade och drivningsförhållandena besvärligare.

Dessa förutsättningar tillsammans med de större hänsynskraven ger anledning till storleks- och metodsanpassning. Det betyder mindre behandlingsenheter, speciellt krävs mindre hyggen, vilket ofta passar ypperligt ihop med den vanliga småbrutna terrängen med små bestånd.

*Olika skärmställningar skyddar plantorna mot uttorkning och gynnar samtidigt andra intressen. Längre omloppstider och större andel tall- och lövskog är också ofta lämpligt. Samtidigt gör de speciella drivningsförhållandena att det ofta behövs relativt stora virkesvolymen för att det skall vara lönsamt att transportera virke i skärgården.”
(Skogsstyrelsens handledning för skötsel av skärgårdsskogar)*

Detta gäller i mångt och mycket för Värmdö kommun. Genom att bedriva en egen aktiv skötsel med hänsyn för rekreation och friluftsliv kan kommunen spela en viktig roll och framstå som ett gott exempel för andra skogsägare i kommunen. Det ger också god reklam för kommunen som rekreationsort om man framhålls som ett gott exempel när det gäller god, rekreationsanpassad skogsvård.

Det gamla kulturlandskapet

Det gamla jordbrukslandskapet med sina hagar, ängar och skogsbeten med alla sina specifika arter tillhör våra mesta hotade naturtyper. I Värmdö kommun finns ett mycket gammalt kulturlandskap som bibehållit sin prägel tack vare att kommunens terrängförhållanden försvårat eller omöjliggjort den effektivisering med intensiva odlingsmetoder och stordrift som utvecklats i övriga delar av landet.

Dessa områden och brynzonerna mellan kulturlandskapet och skogsområdena domineras ofta av ett omväxlande landskap som skiftar från halvöppna skogar med ek och blandlövskog till öppna ängs- och betesmarker. Flera av Sveriges mest hotade arter är beroende av just dessa miljöer. Om de tillåts växa igen kommer ekarna och de arter som är kopplade till dessa miljöer att gradvis dö och försvinna från landskapet.

Det gamla kulturlandskapet är också mycket viktiga rekreationsområden som ligger många människor varmt om hjärtat. Många människor, både närboende och mer långväga besökare, söker sig dagligen till dessa områden för promenader, naturupplevelser och motion. De söker sig hit just för att dessa området är omväxlande med öppna marker och halvslutna blandädellövskogar.

Det är således mycket viktigt att dessa områden underhålls så att de inte växer igen, både för att gynna de biologiska värdena och rekreationsvärdena.

Att underhålla dessa marker är kostnadskrävande. Man får inte in så mycket intäkter från virke som man får i annan form av skogsvård. Däremot finns det bidrag att hämta för skötseln av dessa områden. Länsstyrelsen delar ut EU-stöd för värden av värdefulla natur- och kulturlandskap. Skogsstyrelsen delar ut så kallade NOKÅS-bidrag för skötseln av beskogade natur- och kulturmarker exempelvis lövängar, ekhagar mm. Skogsstyrelsen delar också ut bidrag för förnygring och röjning av ädellövskogar.

Här kan Värmdö kommun göra ett viktigt naturvårdsarbete och en viktig markering om man underhåller de ängar och ekhagar som är i kommunens besittning. Man har kompetens och arbetskraft för att göra det och medel finns att söka.

Skogens skötsel

Läran om skogarnas förvaltning kallas skogshushållning. Skogshushållning kan närmast beskrivas som ett ämne som korsar biologi, ekonomi och ekologi. Att utifrån ett skogsområdes naturgivna förutsättningar leverera ekonomisk ränta från den tillväxt som skogen genererar utan att skogens virkesvolym som helhet minskar och utan att skogens ekosystem hotas.

Skogsbruket styrs av skogsvårdslagen med skogsstyrelsen som tillsynsmyndighet. Följande lagar kan vara bra att känna till.

1 § Skogen är en nationell tillgång som ska skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls. Vid skötseln skall hänsyn tas även till andra allmänna intressen.

2 § Med skogsmark avses i denna lag

- 1. mark som är lämplig för virkesproduktion och som inte i väsentlig utsträckning används för annat ändamål.*
- 2. Mark där det bör finnas skog till skydd mot sand- eller jordflykt eller mot att fjällgränsen flyttas ned.*

Mark skall anses som lämpad för skogsmark, om den enligt vedertagna bedömningsgrunder kan producera igenomsnitt minst en kubikmeter per hektar och år. Med skogligt impediment avses i lagen mark som inte är lämplig för virkesproduktion utan produktionshöjande åtgärder, men som bär skog eller har förutsättning att bära skog.

5 § Skyldighet att anlägga ny skog

Ny skog ska anläggas på skogsmark

- 1. om markens virkesproducerande förmåga efter avverkning eller på grund av skada på skogen inte tas till vara på ett godtagbart sätt,*
- 2. om marken ligger outnyttjad,*
- 3. om skogens tillstånd är uppenbart otillfredsställande.*

Åtgärd enligt första stycket skall vidtas i fall som anges i 1 och 2 utan dröjsmål och i 3 inom skälig tid.

12 § Högsta tillåtna areal för föryngringsavverkning

På brukningsenheter större än 50 hektar skogsmark får föryngringsavverkning inte ske i sådan utsträckning att mer än hälften av brukningsenhetens produktiva skogsmarkareal kommer att bestå av kalmark och yngre skog. På brukningsenheter större än 1000 hektar får Skogsstyrelsen meddela föreskrifter om hur stor del av skogsmarksarealen som årligen eller under andra perioder får avverkas.

Värmdö kommun har idag ett virkesuttag på ca 1500 m³ skog per år. Virket säljs till skogsindustrin. Detta inbringar ett värde på ca 450 000 -500 000 kronor årligen beroende på virkespriser och sortiment. År 2005 inbringade försäljning av timmer ett värde av 497 347 kr till verksamheten.

Idag sköts Värmdö kommunskogar i huvudsak med målsättningen att åstadkomma ett kalhyggesfritt, kontinuitetsskogsbruk. Kontinuitetsskogsbruk innebär att skogen brukas på ett sådant sätt att det alltid står äldre skog kvar efter det att man tagit ut virke. Man kan lite förenklat beskriva det som en ständigt återkommande gallring. För att lyckas med detta skogsbruk måste man skapa en skog som består av träd i alla åldersklasser och där gallringen måste sättas in i alla stadier så att alla träd, oavsett ålder, som växer i en sådan skog har utrymme att växa tills man kommer förbi och gallrar nästa gång. Man brukar beskriva det som om en fullskiktad skog. I Europa kallas detta sätt att bruka skogen för Plenterwald.

Detta innebär inte att det är en billigare eller enklare form av skogsbruk. Tvärtom är det oftast en mer skötselkrävande form av skogsbruk med högre kostnader för drivning än kalhyggesbruket. Fördelen med denna skogsbruksform, om den sköts rätt, är att man slipper den långa hygges- och ungskogstiden där åtgärderna är en ren kostnad för markägaren. Man minskar ner på planteringskostnaderna. Och röjningen som normalt också är en hög kostnaden i kalhyggesbruket integreras och betalas i gallringen i kontinuitetsskogsbruket.

Varför ska man då driva skogen på detta mer komplexa sätt? Huvuddelen av Värmdö kommunskogar ligger i eller i omedelbar närhet till större bebyggelse. Detta gör att särskild hänsyn till de människor som bor i närheten av skogarna bör tas. Befolkningen i gemen vet väldigt lite om skogsbruk och är oftast starkt negativa till kalhyggesbruk. En kommun som driver sin skog på det viset kan räkna med starka protester. Därav nödvändigheten med alternativa brukningsformer. Kommunens skogar är dessutom de enda skogar som kommunen kan styra hur skötseln ska bedrivas. Om kommunens skogar är välskötta på ett sätt som kommer kommuninvånarna till del så framstår kommunen som ett gott exempel mot andra ägare och gör det svårare för andra ägare att inte sköta sina skogar på ett tillfredställande sätt.

Om kommunen inte tar hänsyn till befolkningen eller biologiska värden när man driver sitt skogsbruk varför skall då andra ägare göra det?

Sammanfattning

Värmdö kommuns skogsavdelning ansvarar för skötseln av 889 ha skog och mark, vandringsleder, stigar, fornlämningsområden samt en okänd areal tätortsnära, trädbevuxna, ej planlagda grönområden som man närmast kan kalla kvartersskogar. Utöver detta utför skogsavdelningen även andra interna arbeten åt bland annat gata och park samt åt VKF. Detta görs med en personalstyrka på fyra man inklusive arbetsledaren för en budget motsvarande 1,5-1,7 miljoner kronor.

Värmdö kommunskogar har det gemensamt att de är väl utspridda i stora delar av Värmdö kommun i nära anslutning till, ofta invävda i, tätorterna. De utnyttjas frekvent som rekreationsområden av befolkningen i tätorterna. De är svårbrukade, har relativt hög medelålder och det finns ett stort behov av skogsvård i flera av skogarna. Flera skogsområden innehåller dessutom bestånd med höga till mycket höga naturvärden.

Alla dessa faktorer hade normalt fått en skogsägare att bekymrat börja rynka på pannan. För en kommun kan det vara en juvel. Med rätt skötsel i rätt skogsbestånd kan sådana skogar spela en mycket viktig roll som rekreationsområden, som biologiska kärnområden och även som strategiska markinnehav för den fortsatta samhällplaneringen.

Sådana skogar kräver alternativa skötselmetoder för att skapa omväxlande skogar med höga värden såväl socialt, ekologiskt och ekonomiskt. För man ska inte heller glömma de ekonomiska värdena skogen kan generera. Med bristfällig skötsel blir skogsvårdsåtgärderna dyrare att utföra samtidigt som skogen förräntar sig sämre, med andra ord mindre träd och sämre tillväxt på skogen. Med god skötsel blir även det ekonomiska värdet på skogen högre. Med god och varierad skogsvård kan kommunen således uppnå både en god ekonomi, höga ekologiska värden samt ett omväxlande och vackert landskap med höga sociala värden i sin skog.

Vi förvaltar inte våra skogar åt oss själva utan för våra barn – ett talesätt som i hög grad passar in på kommunskogarna.

Arbetsledaren för den skogliga verksamheten

Anders Blomquist

*”Sampså sår med nit och iver,
sår på ängsmark och på kärrmark,
sår på moar och på mossar,
till och med på hälleberget.*

*Han sår tallar på höga backar,
granskog över sluttningarna,
sätter ljung på torra hedar,
men i dalkjusorna slyskog.*

*Han sår björk i sankar svackor,
al på lagom luckra jordar,
hagg på fuktmättade marker;
han sår sälg i sura sänkor,
rönn där gudaväsen vistas;
vide sätter han på våtmark,
en där det är kargt och stenigt,
ekar utmed vattendrag.”*

(Kalevala, andra sången, fjärde versen)